

СУСПІЛЬСТВО ЗНАНЬ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ПОЛІТИЧНИХ НАУК У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Розглядаються актуальні проблеми розвитку вищої освіти України в контексті її інтеграції в єдиний європейський простір. Аналізуються тенденції та перспективи гуманітаризації вищої технічної освіти, підкреслюється значущість у цьому процесі політичних знань.

Ключові слова: демократизація, Болонський процес, українська еліта, демократизація національної системи освіти, гуманітаризація освіти, національна безпека.

Москалёва Н.П.

ОБЩЕСТВО ЗНАНИЙ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ НАУК В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Рассматриваются актуальные проблемы развития высшего образования Украины в контексте его интеграции в единое европейское пространство. Анализируются тенденции и перспективы гуманитаризации высшего технического образования, подчеркивается значимость для этого процесса политических знаний.

Ключевые слова: демократизация, Болонский процесс, украинская элита, демократизация национальной системы образования, гуманитаризация образования, национальная безопасность.

Moskaleva N.P.

THE SOCIETY OF KNOWLEDGE: URGENT PROBLEMS OF TEACHING POLITICAL SCIENCES AT HIGHER SCHOOL

Urgent problems of Ukraine's higher education development in the context of its integration into united European educational space are considered. The tendencies and prospects of humanization of the higher technical education are analyzed, the importance of the political knowledge for this process is emphasized.

Key words: Democratization, Bologna process, Ukrainian elite, Democratization of national educational system, Humanitarian education, National security.

Демократичний розвиток України неможливий без трансформаційних змін в її освітній системі. У 2011 р. ми будемо відзначати двадцятиріччя подій, з яких Україна розпочала відлік своєї нової історії як незалежна і суверенна держава. Зміна вектора суспільно-історичного розвитку змінює систему світоглядних орієнтирів українських громадян. Українська держава входить до світової спільноти і в умовах глобалізації не тільки високий освітній рівень нації, а і громадянський патріотизм є важливими чинниками національної безпеки країни.

У представлений статті розглядаються сучасні проблеми викладання політології та інших гуманітарних наук у вищій технічній школі та перспективи подальшої гуманітаризації технічної освіти. Актуальність розгляду проблеми викликана тим, що

ставлення до навчальних дисциплін, які формують світогляд молодого покоління, у вищій школі не відповідає викликам сьогодення.

Процес становлення сучасної політичної науки в Україні відбувається впродовж майже двох десятиліть. І за цей невеликий проміжок часу зроблено досить багато в плані утвердження її як академічної науки та як навчальної дисципліни. Ф.Рудич зазначав ще у 2003 р.: „Сучасний стан розвитку політичної науки в Україні можна охарактеризувати як період стабільності” [1, с.5]. Автори відомого підручника з політології за редакцією О.В. Бабкіної і В.П. Горбатенка особо наголошують на утвердженні політології як науки і засобу сприяння процесові реформування українського суспільства: „Найвагомішим здобутком вітчизняної школи політології, яка завершує стадію свого формування, є подолання упередженого ставлення до ідеї запровадження системного вивчення політичних знань у межах спеціальної науково-навчальної дисципліни. На черзі – переорієнтація політичних знань у площину їх практичного використання...”; „Місія політології полягає в тому, щоб за допомогою гуманістичного навчання і виховання майбутніх спеціалістів забезпечити соціально відповідальне використання людством досягнень науки і техніки в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь” [2, с.117, 122].

Досить влучно про значимість політичної освіти для громадян країни відмітили у прикінцевих висновках автори підручника „Політологія” за редакцією Кременя В.Г. і Горлача М.І.: „Автократичні станові держави доіндустріальної стадії розвитку не потребували політичної освіти народу. Їх нормальне функціонування допускало повне відсторонення населення від політики... в будь-якому демократичному суспільстві існує політична освіта... Головна мета політичної освіти – навчити людей однаково орієнтуватися в складній соціально-політичній обстановці, представляти і захищати свої інтереси, поважаючи інтереси і права інших людей...” [3, с. 634-635].

В.Андрущенко у своїй статті „Умови та напрями інноваційного розвитку освіти” відмічає глибокий розрив між політикою і інтелектом, наукою: „Слід визнати, що в Україні сформувалась когорта політиків, які відповідають вимогам часу, здобули певний досвід державотворчої діяльності. Гірше справи з інтелектом. Як і в перші роки після проголошення незалежності він залишається мало затребуваним. Політики, які приймають рішення, більшою мірою покладаються на себе, аніж на фахівців-науковців. Залучення інтелекту до державобудівничого процесу має частковий характер” [4, с.5]. У своїй статті автор виділяє основні умови реалізації моделі інноваційного розвитку освіти. Автор вказує, зокрема, на те, що в сфері гуманітарного пізнання всебічного осмислення потребують, зокрема, глобалізація та інформаційна революція, сучасні міграційні процеси, етнонаціональні та релігійні чинники світової динаміки тощо. Глибокого аналізу потребує процес, найближчі та віддалені наслідки розпаду колишнього СРСР та блоку соціалістичної співдружності, розширення НАТО, присутність його військових угруповань у конфліктних регіонах світу. Новітнього прочитання потребує всевітня історія, а для України – історія розвитку українського етносу з найдавніших часів і до наших днів. Парадоксально, але факт, витоки української нації та культури, історичні етапи державотворення, герої і демони українського політичного процесу значною мірою залишаються у царині „проблематичного бачення” й, як правило, за межами навчального процесу [4, с.9]. Автор звертає увагу на необхідність поглиблення філософсько-світоглядного освоєння світу, перш за все через освоєння новітніх методологій. Зокрема, плюралістичної методології соціального пізнання..., осмислення духовності як рівнозначного чинника (поряд із матеріальним) соціального поступу, нового розуміння соціальної природи, сутності та призначення держави, громадянського суспільства, ринкових трансформацій суспільного виробництва, демократичних процесів, суспільних інтересів тощо [4, с.9]. Знайомство з системою і програмами викладання суспільно-гуманітарних наук в українських університетах, на його думку, дозволяє зробити висновок про те, що інновації, запропоновані сучасною наукою, в них ледь проглядаються. Він пропонує провести загальноукраїнську нараду з питань викладання

суспільних наук, уточнити і доповнити колишню Концепцію гуманітарної освіти, яка була затверджена Міністерством освіти і науки України у 1996 році, а у структурі міністерства слід організувати окремий гуманітарно-виховний Департамент чи відділ [4, с. 10].

М. Михальченко розглядає вищу освіту як фактор цивілізаційного визначення і ідентифікації молоді; звертає увагу на те, що до цього часу в Україні система цінностей і пріоритетів формується стихійно (він поділяє точку зору В.Кременя (газ. "День" від 27 березня 2008 року). На його думку, „Стихійність формування системи цінностей і пріоритетів привела до того, що суспільна мораль деформується: не важливо, яким засобом ти придбав власність і капітал, ти поважна людина, бо ти багатий” [5, с.28]. Автор вважає, що вищі заклади освіти недостатньо активно виконують просвітницьку функцію серед молоді в запитаннях: „Як відбувалося становлення України?”, „Які національні цінності і пріоритети актуальні сьогодні?”, „Куди йде Україна?”. Скорочення ж обсягу соціально-гуманітарних предметів, зокрема, політології, вважає він, стало засобом гальмування процесів становлення сучасного світогляду молоді та активізації її ідейно-політичної позиції. „Цивілізаційне визначення майбутнього України здійснюють не штучні „майдани”, мітинги пенсіонерів проти НАТО..., не бійки депутатів у Верховній Раді або в органах місцевого самоврядування, а цивілізаційне визначення нашої молоді, в першу чергу, студентської” [5, с.29].

Стратегічним напрямом освітньої політики України є комплексна і глибока модернізація системи освіти, яка повинна відповідати етапу постіндустріального та інформаційного розвитку суспільства, враховувати ризики, які впливають перш за все із особливостей глобалізації та перспектив впровадження принципів Болонської освіти, відмови від технократичної моделі навчання. Проте останнім часом процес гуманізації та гуманітаризації технічної освіти істотно загальмувався. Мають зміни в питомій вазі гуманітарних дисциплін, змінюється кількість аудиторних годин, зменшується кількість спецкурсів, скорочуються штати викладачів.

Викликає занепокоєння теперішнє відношення до такої важливої навчальної дисципліни в інженерних вищих навчальних закладах як політологія, яка пройшла в нашій країні в умовах незалежності складний шлях становлення, утвердження. Прийнятий 9 липня 2009 року Міністерством освіти і науки України наказ „Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента” встановив перелік нормативних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки для бакалаврів всіх спеціальностей та їх обсяги (українська мова – 3 кредити ECTS, історія України – 3, історія української культури – 2, іноземна мова – 5, філософія – 3 кредити ECTS). При цьому загальний обсяг навчального часу дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки для бакалаврів, зокрема, технічних напрямів повинен складати 24 кредити ECTS, а для гуманітарних і соціально-економічних – 36. Всі інші гуманітарні і соціально-економічні науки (їх не менше двадцяти, зокрема, і політологія) стають дисциплінами за вибором і на них в ВНЗ відводиться 8 кредитів. Таке рішення міністерства викликало негативну реакцію з боку як політиків, так і викладачів [6].

Звичайно, наслідки такого кроку з боку держави будуть досить плачевні. Небезпечним є те, що, по-перше, процес демократичного розвитку країни, процес демократизації і в широкому і у вузькому значеннях буде згорнуто, тому що сама демократія неможлива без підвищення політичної і, взагалі, соціальної, громадянської активності людей, без формування громадянського суспільства, без активної громадянської позиції підростаючого покоління. А це можливо зробити тільки шляхом науковим, формуючи політичну культуру на принципах системності, науковості, наступництва. В молодіжному середовищі поширюється політичний нігілізм, що свідчить про безпорадність органів державної влади у справі забезпечення прав і свобод громадян. Хоча більшість молодих людей демократично налаштовані і значна частина студентської молоді визначає політичний режим в Україні як більш-менш демократичний [7; 8 с. 73-74], значна частина опитаних не бачить реальних можливостей захистити свої права в

Україні в теперішній час і своє майбутнє пов'язує з виїздом в інші країни; по-друге, значних трансформацій у зв'язку з цим зазнає сама політична система суспільства: значно прискориться процес олігархізації влади, громадяни будуть відчужені від участі у владних структурах, політична еліта зможе відкрито маніпулювати свідомістю громадян, підміняти державні і національні інтереси своїми приватними майновими інтересами, згортання демократії неодмінно приведе до зміни векторів державної політики як всередині країни, так і на міжнародній арені, віддалить процеси інтеграції України з Європейським співтовариством тощо.

Проблеми модернізації викладання курсу політичних наук дійсно актуальні в сучасних умовах. Політологія вже десятки років викладається в європейських та американських університетах. Вона визнана як наука і рекомендована ООН для вивчення у вищих навчальних закладах у циклі соціально-політичних дисциплін. Її проблеми викликають значну зацікавленість у студентів нашого університету. Це і проблеми демократичного транзиту різних країн та України (формування громадянського суспільства, реформування політичної системи та територіально-державного устрою), і особливості взаємодії всіх гілок влади в парламентсько-президентській республіці, і виборчий та конституційний процес, права та свободи громадян тощо.

У системі вищої освіти України спостерігається тенденція зростання кількості студентів у вищих навчальних закладах. Порівняно з початком 90-х років чисельність студентів в Україні зросла в півтора рази. Підвищення якості освіти відповідає Національній доктрині розвитку освіти України, яка визначена національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, і повинна відповідати як міжнародним правам, так і вимогам законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. Кожний десятий студент України навчається у Харкові, який залишається лідером в Україні за показником концентрації студентів у навчальних закладах, що, з одного боку, вимагає додаткових зусиль регіональної державної адміністрації на розробку заходів розвитку вищої освіти, а з іншого, дозволяє підвищити можливості запровадження спільних проектів на міжвузівському рівні. Звичайно, модернізаційна трансформація вищої освіти України не може здійснюватися хаотично, „наосліп”. В центрі освітньої реформи повинна бути людина та її майбутнє. „На чолі українського варіанту модернізації ставиться що завгодно – стабільність гривні, політична стабільність, приватизація, вільний ринок, але не конкретна людина, її потреби й інтереси, її здоров'я і відтворення” [5, с.32].

З цього року в нашому університеті започатковано викладання нової навчальної дисципліни „Україна в Європі і світі”. Це пов'язано з геополітичними проблемами, глобалізаційними, оцінкою місця та ролі України у світовому співтоваристві, актуальністю та реальністю євроатлантичних інтеграційних процесів для нашої країни. Мова йде не тільки про нове теоретичне осмислення проблеми, а і про здійснення широкої комплексної програми інформування студентів з питань євроатлантичної інтеграції, зовнішньополітичних пріоритетів. Програма навчального курсу передбачає організацію та проведення круглих столів, лекцій, бесід, підготовку рефератів, доповідей студентів на практичних заняттях та в студентських наукових товариствах.

Таким чином, процес формування майбутньої технічної еліти нашої країни повинен враховувати особливості інформаційної епохи розвитку світової спільноти, розширювати рамки гуманітаризації технічної освіти, не скорочувати сферу політичної складової у навчальному процесі, оскільки це досить негативно може вплинути на сам процес демократичної трансформації політичної системи України. Звичайно, входження України в загальноєвропейський простір передбачає подальше вдосконалення форм та методів навчання у вищих навчальних закладах. Актуальним стає впровадження інноваційних вітчизняних, європейських і світових технологій: модульно-розвивального навчання, системної диференціації навчально-виховного процесу, рейтингової методики оцінки знань, кредитно-модульної системи організації навчального процесу тощо. Проте

головним завданням вищої освіти залишається формування творчої, духовної особистості, яка свідомо буде вирішувати проблеми сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рудич Ф. Політична наука в Україні: стан і перспективи / Ф. Рудич // Політичний менеджмент. – 2003. – № 1. – С. 5-18.
2. Політологія: Підручник /За ред.О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка. – 3-тє вид., перероб., доп. – К.:ВЦ „Академія”, 2006. – 568 с.
3. Політологія. Підручник /За заг. ред. проф. Кремень В.Г., проф. Горлача М.І. – Харків: ДЦ „Єдінорог”, 2001. – 640 с.
4. Андрущенко В. Умови та напрями інноваційного розвитку освіти / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2009. – №3. – С.5-13.
5. Михальченко М. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді в контексті політичних реалій / М. Михальченко // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С.27-32.
6. Шляхтун П. Осторожно: „інтелектуали”! / П. Шляхтун // 2000. – 2009. – № 47; Сазонов М. Відкритий лист міністру освіти і науки України Івану Вакарчуку / М. Сазонов // 2000. – 2009. – № 49; Лузан А. Власть и политическая наука: приговор „по выбору” / А. Лузан // 2000. – 2010. – №3.
7. Бойко А. Утвердження демократії: орієнтація на духовну культуру молоді / А. Бойко //Вища освіта України. – 2009. – №3. – С.83-90.
8. Прибійголова Н. Деякі тенденції процесу політичної соціалізації молоді / Н. Прибій голова //Політичний менеджмент. – 2005. – №4. – С.70-81.

© Москальова Н.П., 2010